

An Roinn Cultúir,
Oidhreacht agus Gaeltachta
Department of Culture,
Heritage and the Gaeltacht

Straitéis Tailte Móna Náisiúnta Tuarascáil ar Dhul chun Cinn 2018 agus 2019

Grúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte
Móna

Ábhair

Gluais na nGiorrúchán.....	3
Réamhrá an Chathaoirligh.....	4
Forléargas ar Dhul chun Cinn.....	6
Forléargas ar an Straitéis Tailte Móna Náisiúnta.....	8
Nuashonrú ar Gníomhartha.....	9
Gníomhartha d'Úsáidí Reatha 1-12.....	9
Gníomhartha Talaimh Portaigh agus Athraithe Aeráide 13-14.....	19
Gníomhartha Shuíomhanna Thalamh Portaigh Cosanta 15-18.....	21
Gníomhartha Thalamh Portaigh Iasmuigh suíomhanna cosanta 19-24.....	24
Gníomhartha Cáilíochta Uisce, Treoir Chreat Uisce agus Tuilte 25-26.....	28
Gníomh um Fheasacht Phoiblí agus Oideachas 27.....	30
Gníomhartha Turasóireachta agus Úsáide Sosa 28-30.....	31
Gníomh um Dhumpáil Mídhleathach 31.....	33
Gníomh Taighde 32.....	34
Aguisín 1.....	36

Gluais na nGiorrúchán

AA	Measúnú Cuí
BnM	Bord na Móna
DAFM	An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí
DCCAE	An Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide
	agus Comhshaoil
DCHG	Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta
DHPLG	An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil
EIA	Measúnú ar Thionchar Comhshaoil
EPA	Gníomhaireacht um Chosaint an Chomhshaoil
ESB	Bord Soláthair Leictreachais
AE	Aontas Eorpach
IPCC	Comhairle na hÉireann um Chaomhnú Tailte Móna
NHA	Limistéar Oidhreachta Nádurtha
NPS	Straitéis Tailte Móna Náisiúnta
NPWS	Seirbhís Páirceanna agus Fiadhúlra Náisiúnta (le Roinn
	Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta)
OPW	Oifig na nOibreacha Poiblí
PSIG	Grúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna
SAC	Limistéar Caomhnaithe Speisialta
SPA	Limistéar Cosanta Speisialta

Réamhrá an Chathaoirligh

Is cáipéis comhartha talún í an Straitéis Tailte Móna Náisiúnta foilsithe in 2016. Tá liosta cuimsitheach gníomhartha leis, a theastaíonn le cinntiú go ndéantar tailte móna na hÉireann a chaomhnú, a chothú agus a choinneáil mar shócmhainní beo laistigh na bpobal agus in aice leo. Chun a chinntiú go gcuirtear na gníomhartha sin i bhfeidhm, bunaíodh grúpa tras-Roinne chun monatóireacht a thabhairt ar a chur i bhfeidhm, an Grúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna (PSIG). Mar chathaoirleach leis an ngrúpa seo, dá bhrí sin, tá áthas orm an Tuarascáil ar Dhul chun Cinn 2018 agus 2019 a chur ar fáil.

Tógann an tuarascáil seo ar dhul chun cinn an chéad tuarascála do 2017. In 2018 agus 2019 lean infheistíocht sna Tailte Móna; rinne an Ghníomhaireacht um Chosaint an Chomhshaoil infheistíocht timpeall €1 milliún i dtionscadail taighde bainteach le tailte móna agus, in 2018, d'oibrigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta Scéim Rannpháirtíochta Pobail na dTailte Móna píolóta faoi réir 14 tionscnaíocht thailte móna faoi cheannas an phobail chun feasacht agus caomhnú a chur chun cinn ar phortaigh ardaithe bronnta. In 2019, tugadh €131,000 maoinithe do 13 tionscnaíocht faoi réir na scéime.

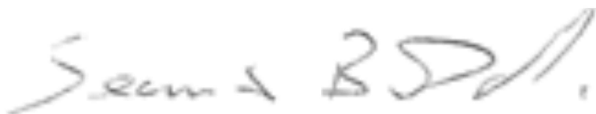
Bronnadh ar iomlán €59 milliún do 23 tionscadal don Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí agus Comhpháirtíochtaí Nuálaíochta Muirí na hEorpa (EIP). Is aidhm leis na tionscadail sin go léir cur chuige suas, faoi cheannas áitiúil, a chothú ar mhaithe le úsáid inbhuanaithe talaimh feirme. Tá go leor dóibh sin laistigh limistéir Natura 2000 (m.s. Tionscadal Hen Harrier agus Tionscadal Diúilicín Péarla).

Le linn cuidiú d'Éirinn a targaidí athraithe aeráide a bhaint amach, chomhaontaigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta agus Gníomhaireacht um Chosaint an Chomhshaoil le chéile maoiniú a thabhairt do thionscadal taighde 2 bhliana dár teideal: “Leochaileacht éiceachórais móna d’aeráid atá ag athrú agus arduithe i minicíocht agus déine triomaigh.” Is féidir le foraois tacú le éiceachórais éagsúla agus is cuid rí-thábhachtach í sin le bithéagsúlacht na hÉireann, i gcomhoibríocht choiteann idir Coillte agus Bord na Móna, timpeall 1,500 heictéar talaimh Bhord na

Móna nach bhfuil in úsáid níos mó chun táirgthe móna nó oiriúnach ar bhealach eile do bhunaíocht coillearnaigh. Beidh béim ar mheascán crainn dúchasacha na hÉireann a fhásann amhail beith chlúmhach, péine Albanach, fearnóg agus speicis le duilleoga leathan.

Ina iomláine, léiríonn Straitéis Tailte Móna Náisiúnta deis mhór do gach geallshealbhóirí bainteach le cinntiú go bhfaigheann siad bainistíocht ar bhealach a neartaíonn cúnamh na hÉireann don troid in aghaidh athrú aeráide. I ngeall ar ról athraitheach agus úsáid gach ceann dár dtailte móna, tá sé ag éirí soiléir go mbeidh orainn dul in oiriúint do na athruithe radacacha i ndán dá mbainistíocht ghinearálta, go háirithe ag tabhairt san áireamh go bhfanfaidh siad mar shócmhainn náisiúnta ollmhór d'Éireann. In 2020 tabharfaidh an Grúpa maoirseacht d'athbhreithniú i lár na sraithe ar dhul chun cinn na Straitéise.

Cuirim fáilte roimh an tiomantas don obair seo ag an Aire Madigan agus buíochas di as an tacaíocht a thug sí leis na blianta anuas. Sa bhealach céannal, aithním go mór an obair déanta ag gach ceann de bhaill an ghrúpa chur i bhfeidhm, a gcuid Ranna, gníomhaireachtaí agus comhlachtaí an Stáit. Chomh maith leis, thar ceann an ghrúpa chur i bhfeidhm, léirim mo bhuíochas speisialta don rúnaíocht bunaithe i Seirbhís Pháirc Náisiúnta agus Fiadhúlra an Ranna Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta as an tuarascáil seo a thiomsú.

Seamus Boland

Cathaoirleach

Forléargas ar Dhul chun Cinn

Bhí dul chun cinn déanta thar go leor Gníomhartha, agus is cuid de na buaicphointí ná:

Gníomh 3 - Bronnadh ar iomlán €59 milliún do 24 tionscadal don Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí agus Comhpháirtíochtaí Nuálaíochta Muirí na hEorpa (EIP). Tá go leor dóibh sin laistigh limistéir Natura 2000 (m.s. Tionscadal Hen Harrier agus Tionscadal Diúilicín Péarla).

Gníomh 5 páipéar buncheisteanna tábhachtach chun comhairleoireachta phoiblí ar athbhreithniú ar úsáid móna sa tionscal gairneoireachta foilsithe. Bhí fáilte roimh aighneachtaí ar an príomh-pháipéar buncheisteanna le linn trí mhí suas go deireadh mhí Eanáir 2020.

Gníomh 9 Bhí túr Eddy Covariance (EC) suiteáilte ag Clara Bog SAC, chun monatóireacht fhadtéarmach a chumasú ar mhalartú CO₂ ón móin. Moltar túr EC a shuiteáil ar dhobharcheantar móna bhrat sléibhe in 2020 agus tomhais ar CH₄ sa bhreis ar CO₂. Ar deireadh mar chuid den chlár luasghéaraithe athshlánaithe móna in 2020, beidh Flux Tower nua suiteáilte ar mhóin sléibhe íslithe chun sruthanna carbóin a thomhais roimh agus tar éis do bhearta athshlánaithe iomlán a bheith curtha i bhfeidhm. I dteannta le túr srutha Bhord na Móna, déanfaidh na suíomhanna sin gréasán monatóireachta aeráide thalamh portaigh ar fud na hÉireann.

Gníomh 12 i gcomhoibríocht choiteann idir Coillte agus Bord na Móna, aithníodh timpeall 1,500 heictéar talaimh Bhord na Móna nach bhfuil in úsáid níos mó chun táirgthe móna nó oiriúnach ar bhealach eile do bhunaíocht coillearnaigh. Beidh béim ar mheascán crainn dúchasacha na hÉireann a fhasann amhail beith chlúmhach, péine Albanach, fearnóg agus speicis le duilleoga leathan.

Gníomh 14 chomhaontaigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta agus Gníomhaireacht um Chosaint an Chomhshaoil le chéile maoiniú a thabhairt do thionscadal taighde 2 bhliana dár teideal: “Leochaileacht éiceachórais móna d’aeráid atá ag athrú agus arduithe i minicíocht agus déine triomaigh”. Tá an tionscadal sceidealaithe le tosú in 2020.

Gníomh 18 Sa Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta, bhí leithdháileadh buiséid do 2020, €5 milliún leithdháilte chun dul ar chlár luasghéaraithe athshlánaithe talaimh portaigh. Tá an clár seo á mhaoiniú ag ardú sa cháin carbóin aontaithe i mBuiséad 2020. Le instealladh an mhaoinithe seo, beartaítear os cionn 1,800 heictéar móna ardaithe cosanta ar suas go dtí 9 suíomh in 2020.

Gníomh 27 In 2018, d'oibrigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta Scéim Rannpháirtíochta Pobail na dTailte Móna, a raibh maoiniú tugadh faoina réir do 14 tionscnaíocht faoi cheannas an phobail, a chuirfeasacht agus caomhnú na móin ardaithe chun cinn. In 2019, tugadh €131,000 maoinithe do 13 tionscnaíocht.

Gníomh 32 Léiríonn duaiseanna taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Comhshaoil 2018 infheistíocht eile €1 milliún eile i dtionscadail taighde bainteach le móin.

Forléargas ar an Straitéis Tailte Móna Náisiúnta

Tá a ráiteas físe féin ag an Straitéis Tailte Móna Náisiúnta *“chun creat fadtréimhseach a sholáthar, ar féidir gach ceann de na talaimh portaigh laistigh an Stáit a bheith bainistithe laistigh de, chun a gcúnamh sóisialta, comhshaoil agus eacnamaíoch a optamú chun leasa na glúine seo agus sa todhchaí”* Leagann sé amach cur chuige tras-rialtais chun bainistíocht a dhéanamh ar na ceisteanna a bhaineann le talaimh portaigh, lena n-áirítear comhréireacht le dlí comhshaoil an AE, athrú aeráide, foraoiseacht, smachtú tuilte, fuinneamh, caomhnú an nádúir, pleanáil, agus talmhaíocht. Forbraíodh an Straitéis i gcomhpháirtíocht idir comhlachtaí ábhartha Ranna an Rialtais/an Stáit agus príomh-gheallshealbhóirí ar feadh Chomhairle na dTailte Móna.

Faigheann sé béim ó 25 príomh-phrionsabal agus tá sé tiomanta do 32 gníomh a dhéanamh ar feadh go leor earnálacha agus téamaí, lena n-áirítear inter alia Taighde, Turasóireacht, Talmhaíocht, Foraoiseacht, Caomhnú, Athshlánú, Baint Móna, Fuinneamh, Caighdeán Uisce agus Athrú Aeráide.

Tá tréimhse 10 bliana i gceist leis an Straitéis seo agus beidh sé faoi réir athbhreithnithe i lár na sraithe in 2020.

Ról Chomhairle na dTailte Móna

Leanann Comhairle na dTailte Móna a ról tábhachtach i gcomhairle don Aire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta ar cheisteanna talamh portaigh agus tá ról tábhachtach aige i rannpháirtíocht ar go leor de na gníomhartha leagtha amach sa Straitéis Tailte Móna Náisiúnta.

Grúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna

I gcomhréir le moladh na Straitéise Tailte Móna Náisiúnta, bunaíodh Grúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna (PSIG) chun cuidiú i gcríochnú na Straitéise, agus tugann sé maoirseacht don chur i bhfeidhm tar éis agus tuairisciú don Rialtas ar bhonn bliantúil ar chur i bhfeidhm na ngníomhartha agus prionsabail laistigh na Straitéise.

Is Grúpa tras-Roinne é ar aidhm leis cur chuige uile-Rialtais a chinntiú do cheisteanna móna agus comhlánú oibre Chomhairle na dTailte Móna. Roinneann an Grúpa freisin cathaoir neamhspleách le Comhairle na dTailte Móna, ar féidir leo comh-sheisiúin an Chomhairle agus an Ghrúpa a ghairm chun cumarsáid agus malartú faisnéise a éascú.

Is iad baill an Ghrúpa:

- An Roinn Cultúir, Oidhreacht agus na Gaeltachta
- An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil
- An Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil
- An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí
- Oifig na nOibreacha Poiblí

- Gníomhaireacht um Chosaint an Chomhshaoil
- Bord na Móna
- Coillte

Nuashonrú ar Ghníomhartha

Úsáidí Reatha Gníomhartha 1-12

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A1 Leag síos na riachtanais tras-chomhréireachta reatha agus cleachtais comhshaoil (GAEC) agus riachtanais bainistíochta reachtúla (SMR) ar gá a leanúint chun bainistíocht inbhuanaithe gach talaimh a chinntiú, lena n-áirítear limistéir móna. Bhí na forálacha sin leasaithe le déanaí freisin faoi réir na Rialachán CAP athbhreithnithe agus cuirfidh siad ar fáil cosaintí talún.	Treoir: DAFM Eile: DCHG	Leanúnach.

Dea-choinníoll Talmhaíochta agus Comhshaoil (GAEC): Tagraíonn an oibleagáid sin do go leor caighdeáin riachtanacha chun a chinntiú go gcoinnítear an talamh feirme sin i ndea-bhail talmhaíochta agus comhshaoil. Tá na caighdeáin infheidhmithe do gach cineálacha talaimh feirme, lena n-áirítear talaimh portaigh agus áirítear leis caighdeáin chun cosanta agus cothabhála ábhair orgánaigh, ag seachaint meathlúcháin gnáthóga agus cosanta uisce.

Leanann na forálacha faoi réir Tras-chomhréireacht ag soláthar cosaintí chun cosanta talaimh feirme.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A2 Beidh bainistíocht na dtalamh coimíneachtaí, faoi réir scéimeanna DAFM, ainmnithe chun réimeanna cuí, inbhuanaithe féaraigh a chinntiú do thalaimh móna sléibhe.	Treoir: DAFM Eile: DCHG	Críochnaithe.

Is príomh-aidhm é caomhnú agus bainistíocht inbhuanaithe na gcoimíneachtaí/talaimh sléibhe don Roinn Talmhaíocht, Bia agus Muirí comh-bhunaithe ag Scéim Chólún 2 Glas, Íseal-charbóin, Agra-chomhshaoil (GLAS). Téann coimíneachtaí ar chatagóirí mar Shócmhainní Comhshaoil Tosaíochta (PEA) faoi réir na Scéime mar choimíneachtaí a thugann réimse leathan leasa. Comhdhéanann coimíneachtaí go leor gnáthóga lena n-áirítear talaimh portaigh. Is beart riachtanach go príomha é bainistíocht ar fhéarach chun coinníoll gnáthóga thalamh portaigh fabhrach a athshlánú ar thalaimh coimíneachta.

Is príomh-riachtanas iad na pleananna bainistíochta coimíneachta (CMP) leis an ngníomh coimíneachta GLAS. Tá timpeall 9,000 rannpháirtí GLAS leis an ngníomh coimíneachta, a léiríonn 60% de gach feirmeoirí le coimíneacht, agus tá timpeall 68% den talamh coimíneachta ag na feirmeoirí sin fógartha chun íocaíochta. D'eascaigh sé sin in ullmhúchán agus aighneacht timpeall 4000 CMP. D'ullmhaigh coimíneacht faofa ag comhairleoir gach CMP. Ba chóir bainistíocht a dhéanamh ar choimíneachtaí de réir riachtanais CMP, lena n-áirítear plean féarach le íosmhéid agus uasmhéid Coibhéiseach (EE) do gach aon choimíneacht. Bhí EE sannta bunaithe ar chineál gnáthóga agus coinníoll.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A3 Beidh gníomhartha tacaíochta dírithe ag tacú le úsáid inbhuanaithe talaimh feirme, ag glacadh san áireamh íogaireachtaí ar leith na dtalamh móna, talamh sléibhe agus limistéir Natura, curtha san áireamh agus corpraithe, nuair is cuí, i Scéim nua agra-chomhshaoil na hÉireann, faoi réir Chláir Forbartha Tuaithe 2014-2020 (RDP).	Treoir: DAFM Eile: DCHG	Críochnaithe ach ag leanúint trí Chomhpháirtíochtaí Nuálaíochta Eorpacha agus Scéim Agra-Chomhshaoil faoi Cheannas Áitiúil don ocht limistéar diúilicín péarla fuinnisce.

Tacaíonn GLAS (Scéim Agra-chomhshaoil Íseal-Charbóin Glas) faoi réir RDP 2014-2020 le timpeall 50,000 feirmeoir. Áirítear leis gníomhartha agus bearta a thacaíonn le talaimh móna, gnáthóga talaimh sléibhe agus limistéir Natura 2000 amhail Gnáthóg Talamh Feirme (Natura Príobháideach), Pleananna Bainistíochta Coimíneachta agus Caomhnú Éin Talaimh Feirme.

Bronnadh ar iomlán €59 milliún do 243 tionscadal don Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí agus Comhpháirtíochtaí Nuálaíochta Muirí na hEorpa (EIP) don tréimhse sin. Is aidhm leis na tionscadail sin go léir cur chuige suas, faoi cheannas áitiúil, a chothú ar mhaithe le úsáid inbhuanaithe talaimh feirme. Tá go leor dóibh sin laistigh limistéir Natura (m.s. An Tionscadal Hen Harrier agus an Tionscadal Diúilicín Péarla) agus bhain feabhsuithe i mbainistíocht talaimh sléibhe agus gnáthóga móna. Tá go leor eile dírithe go sonrach ar fheabhsú don bhainistíocht ar thalmhaíocht ar mhaithe le caomhnú gnáthóga talaimh sléibhe (Scéim Inbhuanaithe don Agra-chomhshaoil

Thalamh Sléibhe; Plean Talmhaíochta Inbhuanaithe do McGillicuddy Reeks; Todhchaí Feirmeoireachta An Staighre Dhuibh; Tionscadal Feirmeoirí Thalaimh Sléibhe Inis Eoghain; agus Scéim Agra-chomhshaoil faoi Cheannas Áitiúil Thuaiscirt Chonamara). Dá bharr, bíonn insoláthartha tras-ghearrtha gach ceann de na tionscadail sin ina fhéaraigh inbhuanaithe éiceolaíoch ar ghnáthóga thalaimh sléibhe, lena n-áirítear móin bhrat, fraochmhánna agus gnáthóga móna gaolmhara. Molann an tionscadal MacGillicuddy Reeks freisin 85ha róslabhrais agus 85ha raithneach a ghlanadh amach agus feabhas a chur ar bhainistíocht ar thionchair sosa le foráil agus bainistíocht ar riain.

Tionscadail AE LIFE:

An tionscadal EU KerryLIFE, faoi cheannas DCHG. Le DAFM agus ag baint le Coillte, Teagasc, Comhpháirtíocht Fhorbartha Dheisceart Chiarraí bunaithe ar phobal, agus eile a dhíríonn ar bhainistíocht inbhuanaithe ar úsáid talún ar mhaithe le caomhnú diúilicín péarla fionnuisce. Chuir KerryLIFE, a d'oibrigh ar dhobharcheantair na Cárthaí agus Dhubhabhainn Chiarraí, réimse leathan cur chuige faoi thriail faoi réir talmhaíochta agus foraoiseachta araon, agus beidh acmhainn ag an dara cheann le haghaidh cleachta i bhfad níos leithne laistigh an earnála foraoiseachta. Bhí sé dírithe ar fheabhas a chur ar stádas caomhnaithe c. 2,500 ha talaimh feirmshaothraithe i ndobharcheantair na Cárthaí agus Dhubhabhainn Chiarraí - cuid shuntasach a chomhdhéanann gnáthóga móna m.s. Móin bhrat agus gnáthóga fraochmhánna. Rith an tionscadal go dtí Nollaig 2019.

In 2018, faoi straitéis chaomhnaithe náisiúnta do Dhiúilicín Péarla Fionnuisce, sheol an DAFM, i gcomhoibríocht leis an DCHG, Scéim Agra-chomhshaoil faoi Cheannas Áitiúil €10 milliún (LLAES) don ocht limistéar ainmnithe Diúilicín Péarla Fionnuisce ar mhaithe le gníomh tosaíochta. Maoinithe tríd an gClár Forbartha Tuaithe, tá an LLAES ag glacadh cur chuige “suas” don chomhpháirtíocht agus tógfaidh sé ar thaithí an tionscadail KerryLIFE, a dhírigh ar dhobharcheantair na Cárthaí agus Dhubhabhainn Chiarraí. Tá an scéim ag díriú ar suas go dtí 800 rannpháirtí. Áireofar le idirghabhálacha beartaithe chun feabhas a chur ar an gcaighdeán uisce bainistíocht níos fearr ar ghnáthóga móna, le feabhas ar a gcuid stádais caomhnaithe leis sin. Tá an scéim le rith go dtí 2023.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A4 Beidh cód dea-chleachtais bunaithe maidir le úsáid tine mar uirlis bainistíochta talún, chun damáiste trí thimpiste a chosc agus teorainn a chur ar dhíobháil don chomhshaoil.	Treoir: DAFM Eile: DCHG	Críochnaithe.

Foilsíodh an chéad leagan den Chód Cleachtais um Dhó Ordaithe - Éire <http://www.agriculture.gov.ie/forests-service/firemanagement/> foilsithe in 2012. Tá dréacht á dhéanamh faoi láthair ar leagan athbhreithnithe de sin chun cuntas a ghlacadh ar na forbairtí teicniúla le déanaí agus athruithe i reachtaíocht.

Tugann An tAcht Oidhreachta 2018 forálacha ionas go ndéanfaidh an tAire Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta rialacháin chun cead a thabhairt fásra a dhó i mí an Mhárta agus gearradh fálaithe ar thaobh an bhóthair a ghearradh i mí Lúnasa. In 2019 rinne an tAire cinneadh in aghaidh rialacháin a chruthú chun síneadh a chur ar shéasúr dóite fásra go dtí Márta i ngeall ar bháisteach faoi bhun an mheáin sna 6 mhí roimh an gcosc ar dhó.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A5 Déanfar athbhreithniú ar úsáid móna sa tionscal gairneoireachta.	DAFM, DCCAE & DCHG	Próiseas comhairleoireachta le críochnú roimh an gcéad cheathrú 2020.

Bhí Grúpa oibre socraithe in 2018 agus comhdhéanta leis an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí, an Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil agus an Ghníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil. Faoi réir an ghrúpa oibre, tá páipéar buncheisteanna tábhachtach chun comhairleoireachta phoiblí ar athbhreithniú ar úsáid móna sa tionscal gairneoireachta foilsithe. Bhí fáilte roimh aighneachtaí ar an príomh-pháipéar buncheisteanna le linn tréimhse trí mhí le deireadh ar an 31 Eanáir 2020.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A6 Leanfaidh comhlachtaí fuinnimh an Stáit ag obair leis an earnáil bithmhaise ar an acmhainneacht chun <i>co-firing</i> sa ghearrtéarma ag stáisiúin móna faoi úinéireacht an Stáit. Gheobhaidh tionscadail ginte cumhachta bithmhaise tacaíocht tríd an scéim REFIT.	Bord na Móna, ESB & DCCAE	Ritheann scéim REFIT3 go dtí 2020 agus tá plan ag Bord na Móna aistriú amach ó mhóin roimh 2028.

Bronnadh tacaíocht don dóchán bithmhaise don stáisiún ginte leictreachais móna Bhord na Móna i gContae Uíbh Fhailí faoi réir Scéime REFIT3 i gcomhair suas go dtí 30% den acmhainn suiteáilte suas go dtí 2030. Chuir Bord na Móna tús le co-firing ag a Ghléasra Éadan Doire le bithmhais in 2008 agus tá cead planála faoi láthair go dtí 2023.

Maidir le soláthair bithmhaise, faigheann Bord na Móna bithmhais inbhuanaithe a bhfuil suas go dtí 80% de ag teacht ó fhoinsí náisiúnta.

Seachadann Straitéis Donn go Glas Bhord na Móna ar pholasaithe dícharbónaithe náisiúnta agus an AE. Thiomáin sin laghdú suntasach i méideanna muilleála móna agus léaslorg oibriúcháin i samhradh 2019, rud a cheadaíonn dul chun cinn ar phleananna díchoimisiúnaithe agus athshlánaithe. Mar chuid d'athstruchtúrthú an chomhlachta, tá aonad oibriúcháin tiomnaithe socraithe anois chun pleanáil, dul chun cinn agus tuairisciú ar dhíchoimisiúnú agus athshlánú. Mar chuid de phleananna forbartha ar athshlánú, geallann Bord na Móna an tionchar ar bhainistíocht riosca tuilte a chur san áireamh is a mheasúnú i réimsí cuí i gcomhair maolaithe tuilte.

D'fhógair an Bord Soláthair Leictreachais go stopfaidh stáisiúin Cumhachta Iarthair Uíbh Fhailí agus Cumhachta Loch Rí giniúint leictreachais ag deireadh Nollag 2020, táthar ag déileáil le impleachtaí na forbartha sin faoi réir chlár Aistrithe Cóir an Rialtais.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A7 Tabharfaidh na údaráis ábhartha, ag obair le geallshealbhóirí, treoraíocht agus critéir isteach le haghaidh aitheanta agus bainistíochta sa todhchaí ar limistéir móna coilltíthe i gcomhréir le aidhmeanna na straitéise seo. Tabharfaidh siad freisin treoraíocht shoiléir maidir le coilliú talaimh portaigh sa todhchaí.	DAFM & Coillte	Críochnaithe le tionscadal ag leanúint go dtí 2022.

D'éirigh Coillte ina chomhpháirtí le raon geallshealbhóirí eile i dTionscadal EPA nua a nglaoitear REFORM Uisce. Tá an tionscadal mór sin ó 2019 go dtí 2022 dírithe ar éifeachtaí díobhálacha féideartha ar bhainistíocht fhoraoise móna in uiscí intíre a laghdú faoi réir éilimh ardaíthe don bhitmhais crainn agus athrú aeráide. Déanfaidh an tionscadal, inter alia, iniúchadh ar bhainistíocht fhoraoise mar uirlis chun mais orgánach tuaslagtha (DOM) a laghdú, mar aon le úsáid bithghualaigh mar uirlis chun onnmhairiú DOM go uiscí intíre a laghdú, samhlacha a fhorbairt do chúinsí sonracha don suíomh in Éirinn agus moltaí a thabhairt i gcomhair dobhaircheantair foraoise lán móna chun caighdeán uisce a chosaint i gcórais fionnuisce.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A8 Déanfar measúnú ar bhainistíocht reatha ar na limistéir móna faoi úinéireacht an Stáit, mar aon le roghanna bainistíochta ailtéarnacha chun seachadadh gach seirbhíse éiceachórais a mhéadú do thalaimh portaigh a fheidhmíonn go nádúrtha.	Gach úinéirí ábhartha talaimh an Stáit	Tosaithe in 2016 agus beidh sé críochnaithe in 2022.

Mhol an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta limistéar triomaithe gnáthóga móna ar thalaimh an stáit in Ox Mountains Bogs SAC i gcomhair athscríofa an tionscadail EU INTERREG CABB (Comhoibríocht Éire/UK Trasteorann um Bithéagsúlacht 2017 go dtí 2022) agus soláthraíonn sé comhairle eolaíoch leanúnach don tionscadal seo. Bunaíodh clár monatóireachta éicea-hidreolaíoch freisin ag an suíomh chun tomhais a cheadú tar éis ar éifeachtacht na n-oibreacha athchóirithe socraithe le tosú Fómhair 2020.

Faoi réir an tionscadail CABB thuasluaite bhí limistéir imlíne oscailte leis an Anaclann Dúlra Pettigo Plateau (800-900ha agus faoi úinéireacht iomlán an stáit) in Co. Dhún na nGall stocdhónaithe (9961 méadar, ag crioslú limistéir timpeall 800 ha) in 2018 le aidhm chun feabhas a chur ar bhainistíocht stoic agus feabhas a léiriú i gcoinníoll gnáthóga de réir bainistíochta féaraigh roimh dheireadh an tionscadail (2021/2022).

Tá NPWS/DCHG ag glacadh bearta caomhnaithe laistigh Páirceanna Náisiúnta lena n-áirítear bainistíocht ar fhia; rialú ar stoc theacht isteach; bainistíocht ar rianta agus iarnróid; rialú/glanadh amach róslabhrais, agus cuidíonn gach ceann de na bearta sin chun damáiste a chosc agus/nó athshlánú a dhéanamh ar limistéir gnáthóga móna.

Tugann Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Bhord na Móna 2016-2021 achoimre ar na aidhmeanna straitéiseacha agus gníomhartha chun seachadadh gach seirbhíse éiceachórais a mhéadú le éiceachórais feidhmiúla go nádúrtha trí athshlánú.

Tá clár athshlánaithe Móna Bhord na Móna leanúnach. D'athshlánaigh an comhlacht timpeall 2,000 heicteár móna ardaithe mar chuid den chlár agus táthar ag súil go mbeidh athshlánú ar 2,000 heicteár eile aige roimh 2025. Tacaíonn sé sin le Limistéir Speisialta Móna Ardaithe Náisiúnta le Plean Bainistíochta ar Chaomhnú 2017-2022.

Forbraíodh réimse leathan úsáidí comhshaoil, tráchtála agus sóisialta cheana lena n-áirítear foraoiseacht, talamh féaraigh, conláiste, bithéagsúlacht, agus úsáidí tráchtála (m.s. Páirc Fionnachtain Locha na Buaraí, feirmeacha gaoithe, srl.).

Leanfar i ndiaidh úsáide ag cothromú agus uasmhéadú luacha tráchtála, sóisialta agus comhshaoil an lagphortaigh.

Tá Bord na Móna ag tacú freisin le tionscadail taighde nua isteach i go leor seirbhísí éiceachórais móna amhail SmartBog (maoinithe ag EPA), Carepeat (Interreg), WaterPeat (EPA) agus Swamp (EPA). Tá na tionscadail taighde sin comhdhéanta le go leor seirbhísí éiceachórais éagsúla móna amhail sruthanna GHG, stóras carbóin, agus linnte charbóin don todhchaí, caighdeán uisce feabhsaithe agus sruthanna uisce a rialú. Úsáidfí na tionscadail taighde go leor suíomhanna staidéir móna lagphortaigh Bhord na Móna.

Leanann Coillte i mbun monatóireachta agus ag coinneáil móna bhrat athshlánaithe agus gnáthóga móna ardaithe i suíomhanna tionscadail AE LIFE Coillte. Go príomha, baineann an obair seo le péine agus beith athshlánaithe nádúrtha a bhaint ó mhóin athshlánaithe oscailte.

In 2018, chomhoibrigh Coillte leis an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta chun dul chun cinn a thabhairt ar bheartanna cothabhála ar líon beag suíomhanna móna ardaithe ar an eastáit Coillte a raibh bearta bainistíochta leantacha suntasacha ag teastáil uathu. Neartaigh an obair bearta athshlánaithe a chomhdhéanann cuid den dá thionscadal LIFE móna ardaithe Coillte. Bhí bacadh draenála casta ag teastáil ó chuid de na suíomhanna, a dtug Bord na Móna tacaíocht chuige sin, i dtéarmaí comhairle agus léarscáilithe.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A9 Déanfar imscrúdú ar gach talaimh faoi úinéireacht phríobháideach agus lagphortaigh faoi úinéireacht phríobháideach chun úsáidí cuí a aithint, ionas gur féidir a n-acmhainneacht a úsáid chun cuidiú le saibhreas comhshaoil, éiceolaíoch agus eacnamaíoch na hÉireann, le béim ar leith ar chaillteanais carbóin a mhaolú.	Treoir: DCHG Eile: Úinéirí talaimh ábhartha an stáit	Tosaithe in 2017 agus le déanamh ar bhonn céimnithe sna blianta atá le teacht.

Shocraigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, i gcomhoibríocht le Coláiste na Tríonóide Bhaile Átha Cliath, túr Eddy Covariance (EC) ag Limistéar Caomhnaithe Speisialta mhóin ardaithe Clara Bog, ag cumasú monatóireachta fadtréimhsigh malartaithe CO₂ ón móin. Moltar túr EC a shuiteáil ar dhobharcheantar móna bhrat sléibhe in 2020 agus tomhais ar CH₄ sa bhreis ar CO₂. Ar deireadh mar chuid den chlár luasghéaraithe athshlánaithe móna in 2020, beidh Flux Tower nua suiteáilte ar mhóin sléibhe íslithe chun sruthanna carbóin a thomhais roimh agus tar éis do bhearta athshlánaithe iomlán a bheith curtha i

bhfeidhm. I dteannta le túr srutha Bhord na Móna, déanfaidh na suíomhanna sin gréasán monatóireachta aeráide thalamh portaigh ar fud na hÉireann.

Mar chuid de thionscadal ‘Móna Beo’ AE LIFE na Roinne Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta (Tag: NAT/IE/000032) moltar measúnú ar na tionchar socheacnamaíocha ó ghníomhartha an tionscadail athshlánaithe móna ardaithe ar an eacnamaíocht áitiúil agus daonra. Tá foireann an tionscadail i mbun idirbheartaíochta le scoláirí agus gairmithe a oibríonn i réimse taighde socheacnamaíoch agus tairiscintí chun measúnú a thabhairt ar thionchar an tionscadail dréachtaithe. Tá cáipéisíocht thairisceana i gcomhair tuarascála ar Sheirbhísí Éiceachórais cuimsithigh á hullmhú faoi láthair.

In 2018, chríochnaigh Coillte BioClass, tionscadal mór dírithe ar athbhreithniú, measúnú agus léarscáiliú ar ghnáthóga luacha caomhnaithe ar fud a eastáit. Rinne Coillte léarscáiliú ar na gnáthóga sin mar limistéir bithéagsúlachta ó 2001, ach léiríonn BioClass athbhreithniú mór ar limistéir bithéagsúlachta, á gcur i gcatagóirí de réir a gcáilíochta agus luacha éiceolaíocha. Chlúdaigh BioClass réimse iomlán gnáthóga ar an eastáit Coillte, lena n-áirítear gnáthóga móna (móin ardaithe, móna bhrat agus moing), agus chuir sé béim ar na gnáthóga is fearr do bhainistíocht bithéagsúlachta.

Tá cur chuige Bhord na Móna um bhainistíocht ar a thalaimh leagtha amach ina Chreat Straitéiseach um Úsáid Tailte Móna sa Todhchaí, a shocraíonn fachtóirí agus breithniúcháin a ghlacann an comhlacht san áireamh chun cinntí a dhéanamh maidir lena shócmhainn náisiúnta. Tá athbhreithniú ar siúil ar an gCreat Straitéiseach.

Tá Bord na Móna ag tacú freisin le taighde nua i sruthanna carbóin le talaimh portaigh. Tá an comhlacht ag obair anois le Coláiste na hOllscoile, Corcaigh chun leanúint leis an tionscadal taighde ar an suíomh. Tabharfaidh an taighde seo ionchur luachmhar ar mheasúnú ar chúnamh talaimh portaigh do bhainistíocht charbóin agus faisnéis a thabhairt d’athshlánú chun cailteanais carbóin a mhaolú.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A10 Déanfar measúnú ar theicnící táirgthe bairr, amhail riaschaothrú (go háirithe saothrú súisín).	Bord na Móna	Tá clár Bhord na Móna le trialacha ag fás i bhfeidhm agus rachaidh sé ar aghaidh chomh fada le 2022.

D’fhorbairt Bord na Móna go leor tionscadail lagphortaigh ionaclaithe sfagnaim in 2012/2013 ag Cill Bhearaigh agus 2017 ag An Lóiste agus Binihinly. Tá na trialacha sin á monatóireacht fós. Cé go bhfuil níos mó ama ag teastáil chun measúnú a thabhairt ar rath na dtrialacha sin, léiríonn torthaí tosaigh go bhfuil coilíniú agus fás sfagnaim lag, i ngeall ar fhachtóirí timpeallachta áitiúla.

Ghlac Bord na Móna páirt freisin in athbhreithniú ar an Tionscadal BOGFOR, faoi cheannas na Roinne Talmhaíochta, Bia agus Muirí. Rinne an tionscadal taighde sin

measúnú ar fhorbairt fhoraoiseachta thráchtála ar thalamh portaigh lagphortaigh. Léiríonn an t-athbhreithniú ar fhoraoiseacht phlandaithe ar na 1980idí agus 1990idí, cé gur éirigh le foraoiseacht bhuaircíneach i suíomhanna áirithe, níl an chuid is mó foraoiseachta bhuaircíneach tráchtála indéanta go tráchtála faoi láthair. Ceann de phríomh-fhadhbanna ar fhás agus táirgeadh ná easnamh cothaithigh.

Leanann Bord na Móna ag féachaint ar acmhainneacht bhairr bithmhaise féideartha eile. Tá go leor trialacha ar siúil le féar canárach agus eocalaip. Faoi láthair, níl úsáid lagphortaigh d'fhéir amhail féar canárach chun barr bithmhaise a fhorbairt indéanta go tráchtála.

Leanann Bord na Móna i mbun idirbheartaíochta le go leor tionscadail taighde lena n-áirítear an Tionscadal INTEREG CarbonConnects. Ceann d'aidhmeanna an tionscadail seo ná breathnú ar fhorbairt riascshaothraithe ar thalaimh portaigh díghrádaithe. Tá Bord na Móna ag féachaint faoi láthair más féidir suíomh lagphortaigh a chur ar fáil don ghrúpa taighde seo.

Dheimhnigh Teagasc nach ndéanann sé aon taighde faoi láthair ar theicnící táirgthe bairr nua amhail riascshaothrú.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A11 Smaoineofar ar an indéantacht chun talaimh portaigh a úsáid le haghaidh bearta maolaithe tuilte mar chuid de chlár náisiúnta Pleananna Bainistíochta ar Rioscaí Tuilte i mbun feidhmithe céimnigh faoi réir na Treorach Tuilte.	Treoir: OPW Eile: Coillte agus Bord na Móna	Críochnaithe.

Bhí an gníomh seo críochnaithe in 2017. Ríofar go mbeadh tionchar suntasach ag stóras ar fáil féideartha ar buaicphointí leibhéil uisce d'eachtraí tuilte 2 bhliana, 10 bliain agus 100 bliain. An chúis leis sin ná nach leor an stóras ar fáil maidir le toirt srutha in Abhann na Sionainne. Dá réir, fuarthas go bhfuil beart bainistíochta ar rioscaí tuilte nach bhfuil inmharthana toisc go raibh tionchar suntasach aige ar bhuaicphointí leibhéil uisce i ngach eachtra tuilte. <https://www.floodinfo.ie/publications/?t=22&a=644>

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A12 Beidh obair Bhord na Móna, Coillte agus Comhairle Caomhnaithe Thailte Móna na hÉireann chun todhchaí saibhir go éiceolaíoch a fhorbairt do lagphortaigh agus talaimh portaigh foraoisithe forbartha. Is féidir leis na limistéir sin turasóireacht agus suíomhanna suime sosa nua a thabhairt go dtí lár na tíre agus an iarthar.	Treoir: Bord na Móna Eile: Coillte	Críochnaithe le tionscadail sosa eile dóchúla le bheith forbartha thar an gcéad deich mbliana eile.

Faoi láthair tá Bord na Móna ag déanamh nuashonraithe ar a Chreat Straitéiseach do Thodhchaí úsáide Tailte Móna. Cuideoidh an cháipéis seo treoir a thabhairt d'fhorbairt éiceathurasóireachta agus deiseanna sosa ar thalamh Bhord na Móna i gceangal le geallshealbhóirí eile agus pobail áitiúla.

Is sampla iontach agus dea-aitheanta é Páirc Fionnachtain Loch na Buaí ar an acmhainneacht chun suíomhanna a fhorbairt a bhfuil luach bithéagsúlachta acu chomh maith le luach níos leithne do chonláiste agus turasóireacht. D'fhás líon na gcuariteoirí go LBDP ar bhealach suntasach le blianta beaga anuas, ag sroicheadh os cionn 100,000 in 2018. Chuir Bord na Móna tús le staidéar indéantachta in 2018 chun smaoineamh ar conas is féidir conláiste ag LBDP a fhorbairt tuilleadh. Táthar ag súil go mbeidh tionscadail sosa eile forbartha thar na deich mbliana le teacht de réir is a éiríonn níos mó talaimh lagphortaigh ar fáil.

Tá Bord na Móna ag obair go dlúth le Comhairle Contae Longfort le blianta beaga anuas chun forbairt a éascú do go leor siúláin poiblí, mar aon le rianta agus rotharbhealaigh ar fud lagphortaigh Bhord na Móna. In 2017, bhí rian nua tógtha ar chuid de Mhóin na Coirre Léithe agus in 2018, rinneadh an chéad chuid den athshlánú talaimh portaigh ar Mhóin na Coirre Léithe.

Oibríonn Bord na Móna go dlúth freisin le Páirc Fionnachtain agus Oidhreacht na Loill Móire i Co. Chill Dara chun leanúint ag tabhairt tacaíochta agus treoraíochta maidir le bainistíocht agus forbairt gnáthóga móna. Tá limistéar lagphortaigh léasaithe ag Bord na Móna don ghrúpa chun forbartha conláiste agus chuidigh sé le forbairt suímh suime ar an limistéar lagphortaigh sin.

Leanann Bord na Móna ag tacú le tionscadail eile lena n-áirítear Tionscadal Chearc Fhraoigh Bhaile Daighean, Tionscadal Móna Mhainistir Laoise, talaimh portaigh Dhoire Fhuinsigh agus Loch Doire Bhile i Co. Thiobrad Árann. D'oibrigh Bord na Móna go dlúth le geallshealbhóirí áitiúla chun go mbeadh na limistéir talaimh portaigh sin inrochtana agus chun a luach bithéagsúlachta, sosa agus oideachais a fhorbairt.

In 2019 bhunaigh Coillte aonad nua laistigh an chomhlachta a nglaoitear Coillte Nature, a dhíreoidh ar an gcomhshaol agus foraoiseanna sosa. Beidh Coillte Nature

ag díriú ar sheachadadh coillearnaí nua, ag éascú éagsúlachta speicis, bithéagsúlachta agus ceapadh carbóin mar chuid de Chlár Foraoiseachta Náisiúnta an Rialtais.

I gcomhoibriocht choiteann idir Coillte agus Bord na Móna, aithníodh timpeall 1,500 heictéar talaimh Bhord na Móna nach bhfuil in úsáid níos mó chun táirgthe móna nó oiriúnach ar bhealach eile do bhunaíocht coillearnaigh. Beidh béim ar mheascán crainn dúchasacha na hÉireann a fhásann amhail beith chlúmhach, péine Albanach, fearnóg agus speicis le duilleoga leathan.

Gníomhartha Móna agus Athraithe Aeráide 13-14

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A13 Déanfar measúnú ar an luach a bhaineann le suíomhanna móna tosaíochta a aithint mar chuid de ghréasán táscairí bainteach le athrú aeráide agus le haghaidh a mbunaíocht mar shuíomhanna monatóireachta AE agus domhanda.	EPA & DCCAE	Le críochnú roimh dheireadh 2020.

Faoi láthair tá dhá thúr Eddy Covariance in Éirinn, an dá cheann ar shuíomhanna talaimh portaigh (Clara Bog SAC agus ar thalaimh Bhord na Móna ag an Loilíoch Mhór). Laistigh an chéad chúpla bliain eile beidh dhá thúr nua ardaithe mar chuid de thionscadail athshlánaithe ar thalaimh portaigh. Le chéile, comhdhéanfaidh na túir sin gréasán stuama le raon geografach maith. Tá tairiscint LIFE IP á ullmhú faoi láthair, lena n-áireofar dhá thúr nua, má éiríonn leis.

Thosaigh tionscadal Ghníomhaireachta um Chosaint an Chomhshaoil dár teideal *‘Creat um athshlánú talaimh portaigh díghrádaithe’* in 2015 agus baineann sé le foireann idirdhisciplíneach eolaithe ó TCD, faoi cheannas an Ollaimh Laurence Gill. Creideann an Fhoireann Taighde go mbeidh promhadh agus modhnú déanta ar fhoilseachán roimh Aibreán 2020.

Tionscadal le maoiniú an EPA dár teideal: AUGER: Gnéithe talaimh portaigh a imríonn tionchar ar Astuithe Gáis Ceaptha Teasa agus Baint, tosaithe in 2017 agus i ndán a bheith críochnaithe in 2020.

Tá foilseacháin ó Thionscadail maoinithe le déanaí ag EPA agus liosta duaiseanna EPA ó Thaighde 2018 ar fáil in Aguisín 1.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A14 Déanfar measúnú ar leochaileacht thalaimh portaigh na hÉireann ar thionchair an athraithe aeráide.	Treoir: DCHG Eile: DCCAE	Tionscadal taighde 2 bhliana le tosú in 2020.

De réir Rialacháin 2018/841 an AE, is gá astuithe gáis ceaptha teasa agus baint ón earnáil úsáide talún a chur leis (laistigh creata Athraithe ar Úsáid Talún agus Foraoiseacht (LULUCF)). Ciallaíonn sé sin go bhfuil cuntasáíocht riachtanach ag Ballstáit an AE le bogaigh bainistithe le tosú ó 2026. Tá an rialachán nua mar chuid d'iarreachtaí an AE chun a astuithe GHG a laghdú 40% faoi bhun leibhéil 1990 roimh 2030. In ullmhúchán don rialachán seo, le Plean Maolaithe Náisiúnta (Iúil 2017) foilsithe ag an Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil, tá gníomh leis chun “dul chun cinn a thabhairt ar an ngrúpa oibre tras-Roinne chun anailís a thabhairt ar indéantacht dhraenáil agus athfhluchadh bogaigh san fhardal náisiúnta.”

Bhí an grúpa oibre tras-Roinne ar bhogaigh comhdhéanta le ionadaithe ón Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil, an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Muirí, Seirbhís Páirc Náisiúnta agus Fiadhúlra leis an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta agus an Gníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil. Bhí an chéad chruinniú ag an ngrúpa i Márta 2018.

Ar an 30ú Aibreáin 2019, chomhaontaigh an Gníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil agus an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta maoiniú a thabhairt i dteannta a chéile don tionscadal taighde 2 bhliana dár teideal: “Leochaileacht éiceachórais móna d’aeráid atá ag athrú agus arduithe i minicíocht agus déine triomaigh”. Beidh costas €400,000 i gceist leis an tionscadal agus tosóidh sé in 2020.

Gníomhartha ar Thailte Móna 15-18

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A15 Déanfaidh Oifig na nOibreacha Poiblí, i gcomhoibríocht leis an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, dul chun cinn ar phlean píolóta um Bhainistíocht ar Chaomhnú i gcomhair SAC eanaigh, lena n-áirítear measúnú sonrach ar na himpleachtaí draenála. Ceadóidh an píolóta seo d'aidhmeanna caomhnaithe níos mionléirithe a bheith ullmhaithe le haghaidh na gnáthóga eanaigh go ginearálta.	Treoir: OPW Eile: DCHG	Píolóta críochnaithe le gníomhartha leantacha le cur i bhfeidhm.

Tabharfaidh Oifig na nOibreacha Poiblí maoiniú do shuiteáil poill tóraíochta monatóireachta ag Tory Hill, Seirbhís Páirc Náisiúnta agus Fiadhúlra leis an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta bainistíocht ar an tionscadal. Ceadóidh na sonraí bailithe ó na poill tóraíochta dúinn gnéithe hidreolaíocha a aithint ar bhealach níos cruinne leis an limistéar dobharcheantair eanaigh agus sainniú cén leibhéal is gá don chlár screamhuisce eanaigh ardú chun an t-éiceachóras a athshlánú go stádas caomhantais fabhrach.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A16 Déanfaidh Éire córas bainistíochta a réadtiomnú agus a chur i bhfeidhm chun a chinntiú go leanfaidh gearradh móna ar shuíomhanna móna cosanta amháin ar bhealach nach gcuirfidh sé iomláine SAC i mbaol.	DCHG	Beidh Limistéir Speisialta Portaigh Ardaithe Náisiúnta leis an bPlean Bainistíochta ar Chaomhnú 2017-2022 foilsithe in 2017 le athbhreithniú meántearma le bheith déanta in 2020.

Bhí Plean Bainistíochta do Limistéir Speisialta Caomhnaithe Phortaigh Ardaithe 2017-2022 faofa ag an Rialtas agus foilsithe i Nollaig 2017. Leagann an Plean Bainistíochta amach conas is cóir na limistéir speisialta portaigh ardaithe a bhainistiú, a chaomhnú, a athshlánú agus conas riachtanais na ngearrthóirí móna a réitiú. Laistigh creata an phleain seo, tá airteagal 6 imscrúdúithe ar Threoir Gnáthóga, chun measúnú a thabhairt ar thionchar an ghearrtha móna sa tír le 14 SAC ar siúl.

Tá athbhreithniú ar Limistéir Speisialta Móna Ardaithe Náisiúnta le Plean Bainistíochta ar Chaomhnú 2017-2022 ar siúil faoi láthair.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A17 Beidh athbhreithniú ar NHA phortaigh ardaithe na hÉireann curtha i bhfeidhm agus déanfar NHA ar phortaigh ardaithe i gcomhréir leis an athbhreithniú.	DCHG	Ag brath ar cheadú an Bhille Fiadhúlra (Leasú) 2016 trí Thithe an Oireachtais.

Bille Fiadhúlra (Leasú) 2016 chun éifeacht dhlíthiúil a thabhairt d'athchumraíocht mholta don ghréasán Limistéir Oidhreacht Nádurtha portaigh ardaithe (NHA) ag eascrú ó athbhreithniú NHA portaigh ardaithe 2014 agus athbhreithnithe féideartha a sholáthar do NHA portaigh bhrat, ceadaithe ag Dáil agus Seanad Éireann. Bhí 16 leasú don Bille déanta sa Seanad.

Tá na leasuithe sin le haghaidh breithniúcháin ag an nDáil.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A18 Déanfar clár cuimsitheach athshlánaithe SAC portaigh Ardaithe agus NHA trí chur i bhfeidhm Phleain Bainistíochta SAC Phortaigh Ardaithe agus forbairt pleananna bainistíochta do NHA le úinéirí talún a fuair tionchar.	DCHG	Tosaithe in 2017 agus céim reatha an chlár athshlánaithe sa sceideal le leanúint ar aghaidh go dtí timpeall 2024.

Tá an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta ag obair faoi láthair in athshlánú portaigh ardaithe ar 12 SAC portaigh ardaithe faoi réir an AE maoinithe ag an gClár LIFE 2014-2020 (LIFE14 NAT/IE/000032).

Críochnaíodh oibreacha athshlánaithe ar sé shuíomh caomhnaithe limistéir speisialta thionscadal LIFE in 2018/2019 (SAC Portaigh an Mhongáin, Co. Uíbh Fhailí, SAC Portaigh Ardaguillon, Co. Longfort, SAC Portaigh Garriskil, Co. An Iarmhí, SAC Cheathrú na gCapall, Co. Gaillimhe, SAC Portaigh an Fhéir Bháin, Co. Uíbh Fhailí agus SAC Portaigh Mhaigh Cláir, Co. Uíbh Fhailí). I ndiaidh próisis soláthair tá conradh déanta do gach suíomh fágtha anois, le oibreacha athchóirithe tosaithe ar SAC Portaigh Cheathrú Bheithí, Co. Ros Comáin agus SAC Clara Bog, Co. Uíbh Fhailí. Tá oibreacha ar SAC Portaigh Choillidh Chonnaidh, Co. Cabháin,

SAC Portaigh Shearbhóg agus SAC Portaigh an Ráithín Mhóir, Co. Uíbh Fhailí, le leanúint leis na oibreacha fágtha le bheith críochnaithe níos déanaí in 2020.

I dteannta leis an tionscadal LIFE, tá Seirbhís Páirc Náisiúnta agus Fiadhúlra na Roinne, ag tógáil ar bhearta athshlánaithe roimhe seo, ag déanamh oibreacha athshlánaithe ar thalaimh faoi úinéireacht an Stáit laistigh gréasáin portaigh ardaithe ainmnithe. Bhí bearta athshlánaithe ar thalaimh faoi úinéireacht an Stáit críochnaithe in 2018 ar dhá limistéar speisialta portaigh ardaithe caomhnaithe (SAC Portaigh Choill Salach, Co. Gaillimhe agus SAC Portaigh Dhroim an Locha, Co. Ros Comáin). Bhí obair críochnaithe in 2019 chun talamh faoi úinéireacht an Stáit a athshlánú in SAC Portaigh Iarthair na Seanchuille, Co. Gaillimhe agus thosaigh obair athshlánaithe in Eanáir 2020 ar thalaimh faoi úinéireacht an Stáit in NHA Portaigh Chluain Uí Dhuinnín Co. Uíbh Fhailí/larmhí

I mBuiséad 2020, bhí €5 milliún leithdháilte chun dul ar chlár luasghéaraithe athshlánaithe talaimh móna. Tá an clár seo á mhaoiniú ag ardú sa cháin carbóin aontaithe i mBuiséad 2020. Le instealladh an mhaoinithe seo, beartaítear os cionn 1,800 heictéar móna ardaithe cosanta ar suas go dtí 9 suíomh in 2020. Aithníodh 23 suíomh ainmnithe thalamh portaigh eile d'oibreacha athshlánaithe thar an chéad cúpla bliain eile faoi réir an chláir.

D'oibrigh NPWS/DCHG freisin le Coillte in 2018 agus rinne siad oibreacha athshlánaithe ar SAC Portaigh Mount Hevey agus SAC Portaigh Dhroim an Locha.

Ullmhaíodh Pleananna Athshlánaithe do gach ceann de SAC portaigh ardaithe, le forbairt tuilleadh i gcomhairleoireacht le geallshealbhóirí. Táthar ag forbairt pleananna athshlánaithe do NHA portaigh ardaithe le aidhm chun iad a chríochnú roimh lár 2020.

Gníomhartha um chosaint suíomhanna lasmuigh 19-24

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A19 Déanfar athbhreithniú ar an gcreat dlíthiúil reatha a bhaineann le rialú bainte móna i dtéarmaí pleanála, cosanta comhshaoil agus cosanta gnáthóga, agus beidh moltaí forbartha chun córas níos soiléire, comhréireach agus infhorfheidhmithe a thabhairt chun rialacháin a chinntíonn comhréireacht freisin le reachtaíocht comhshaoil an AE agus chun dea-chleachta a chinntiú in oibriúcháin bainte móna.	Treoir: DHPLG i gcomhpháirtíocht le DCHG Eile: EPA	Le críochnú 2020-2021.

In 2018, rinne an Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil (DCCA) agus an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil (DHPLG) dréacht ar rialacháin nua chun forálacha a dhéanamh do chreat rialála sruthlíneach i gcomhair bainte móna ar scála mór le oibriú amháin ag an nGníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil (EPA) agus chun baint móna ar scála mór a dhíolúin ón riachtanas chun cead pleanála a fháil. Táthar ag súil go mbeadh an réim sruthlíneach nua ag athchur an chórais déach, a bhfuil cead pleanála ag teastáil uaidh mar aon le ceadúnas um Rialú Truailithe Comhtháite (IPC) ón EPA le haghaidh bainte móna a chuimsíonn limistéir 30 heicteár nó níos mó.

Tháinig rialacháin nua in oibriúchán i mí Eanáir 2019. Ar an 25 Eanáir 2019, rinne an tAire Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil rialacháin dár teideal Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Measúnú ar Thionchar Comhshaoil) (Baint Móna) 2019 (S.I. Uimh. 4 le 2019), a thug isteach an córas ceadúnaithe EPA fairsingthe. Rinneadh rialacháin forlíontacha ag an Aire Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil dár teideal Acht Pleanála agus Rialacháin Achta Forbartha 2000 (Forbairt Dhíolmhaithe) 2019 (S.I. Uimh. 12 as 2019), a thug díolúin do bhaint móna ar 30 heicteár agus suas ón riachtanas chun cead pleanála a fháil. Tháinig siad sin in oibriúchán ar an lá céanna le S.I. Uimh. 4. In Aibreán 2019, cuireadh tús le imeachtaí Athbhreithnithe Bhreithiúnaigh, a chuir dúshlán ar an dá thacar rialacháin. Chuir Breithiúnas na hArd-Chúirte ar an 20 Mheán Fómhair 2019 na rialacháin nua ar leataobh. Téann an próiseas comhthola le haghaidh bainte móna ar scála mór ar ais anois chuig an réim rialála déach a bhí ann roimhe faoi réir an chórais pleanála agus an EPA araon.

I dtéarmaí bainte móna ar scála níos lú, déanfaidh an DHPLG i gcomhpháirtíocht le DCHG forálacha athbhreithnithe i gcomhair bainte móna ar scála beag ar níos lú ná

30ha ar thalaimh portaigh gan ainmniú i ndiaidh forálacha a shocrú don bhaint móna ar scála mór a shocrú.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A20 Tabharfar breithniúchán do dheireadh a chur ar úsáid an innill ispíní, nó a úsáid a cheadú i limistéir áirithe amháin. Déanfar comhairleoireacht a lorg le conraitheoirí gearrtha móna agus páirtithe leasmhara eile le linn forbartha na dtairiscintí sin.	DCHG & DHPLG	Le críochnú 2020-2021.

Treoraíocht ná nach bhfuil mórán úsáid leis an inneall ispíní timpeall na tíre, i bportaigh ainmnithe nó gan ainmniú. Is cosúil go bhfuil a úsáid imithe go hiomlán ó phortaigh láir na tíre. Níl an cuma air gur úsáideadh é i dtalaimh portaigh in iarthar na hÉireann le blianta beaga.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A21 Leanfaidh DCHG, Suirbhé Geolaíoch na hÉireann, OSI, DHPLG, PRA, an DAFM agus na údarais áitiúla ag comhoibriú chun faisnéis bhonnlíne feabhsaithe a ghiniúint maidir le fairsinge gníomhaíochtaí bainte agus faisnéis ar úinéireacht thalún agus cearta portaigh agus faisnéis ar an bhfairsing agus gnéithe fisiceacha (lena n-áirítear geoiteicniúil) thalaimh portaigh na hÉireann.	Na Eagraíochtaí liostaithe ag obair le chéile	An Chéad chruinniu eagraíochtaí sceidealaithe le bheith ar siúl in 2020.

Táthar ag bunú grúpa oibre ar an ngníomh seo comhdhéanta leis na Ranna agus Comhlachtaí Stáit thuasluaite. Déanfaidh sé plé ar na leibhéil reatha comhoibríochta agus cinneadh maidir leis an slí is fearr chun leanúint i gcomhoibríocht.

Tá an Cumhdach Talún Náisiúnta agus Grúpa Oibre Gnáthóga ag leanúint lena chuid oibre chun sonraí léarscáilithe agus geospásúil a fhorbairt le haghaidh pleanála úsáide agus bainistíocht fhorbartha. Faoi cheannas EPA, beidh an tionscnaíocht earnála poiblí tras-ghníomhaireachta ag dul i ngleic le bearnaí sonraí

soiléir i gcomhair go leor gníomhaireachtaí poiblí éagsúla, ag bunú acmhainne roinnte agus caighdeánaithe go náisiúnta. Táthar ag súil go mbeidh an acmhainn seachadta roimh dheireadh na bliana 2020.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A22 Chun comhréireacht a chinntiú le Airteagal 6 na Treorach Ghnáthóga, beidh tuilleadh treorachas forbartha maidir le Measúnú Cuí ar phleananna nó tionscadail a bhaineann le talaimh portaigh.	Treoir: DHPLG Other: DCHG	Le críochnú in 2020.

I ndiaidh Foilseacháin nuashonrú ag an gCoimisiún Eorpach ar a rialachas ar Airteagal 6 na Treorach Gnáthóga, táthar ag súil anois go bhfoilseoidh an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta athbhreithniú ar a treoraíocht 2010 d'údaráis pleanála ar mheasúnú cuí ar phleananna agus tionscadail, i gcomhairleoireacht leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil agus baill an Fhórait Measúnaithe Cuí Náisiúnta.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A23 Déanfar athbhreithniú ar an gcóras rialála reatha chun a chinntiú go bhfuil gach baint móna ábhartha faoi réir AA. Leis sin, cuirfear san áireamh an acmhainn comhshamhlaithe atá ag an talamh portaigh chun tionchair a mhaolú.	Treoir: DHPLG Other: DCHG	Le críochnú 2020-2021.

Reachtaíocht phleanála agus an réim rialála bainte móna ar scála mór faoi réir na Gníomhaireachta um Chosaint Comhshaoil, de réir tagartha i nGníomh 19, tugann an dá cheann riachtanais Measúnaithe Cuí chun móin a bhaint.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A24 Beidh treoraíocht shonrach maidir le measúnú cuí agus feirmeacha gaoithe curtha leis an treoraíocht a bhfuil tagairt di in A23.	Treoir: DHPLG Other: DCHG	Le críochnú in 2020.

Faoi láthair, tá an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil ag tabhairt athbhreithnithe ar na Treoirlínte Forbartha Fuinnimh na Gaoithe (2006) agus thug an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta ionchur isteach san athbhreithniú mar chuid den phróiseas Measúnaithe Comhshaoil Straitéisigh. Cinnteoidh athbhreithnithe ar na Treoirlínte Forbartha Fuinnimh na Gaoithe, le breithniúchán ar mheasúnú cuí ar fheirmeacha gaoithe, crostagairtí do nuashonrú molta na Roinne Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta ar a treoraíocht 2010 d'údaráis pleanála ar mheasúnú cuí.

I ndiaidh conclúide na comhairleoireachta poiblí, déanfaidh an Roinn anailís ar na aighneachtaí faighte agus déanfaidh sé aon athruithe breise ar na treoirlínte de réir riachtanach nó de réir cuí. Beidh na Treoirlínte athbhreithnithe deiridh eisithe d'údaráis pleanála faoi réir coda 28 an Achta Pleanála agus Forbartha 2000, a iarrann ar údaráis pleanála aird a thabhairt orthu i bhfeidhmíocht a bhfeidhmeanna pleanála lena n-áirítear sonraíocht na bhfeidhmeanna pleanála. Idir an dá linn, fanann na Treoirlínte 2006 reatha i bhfeidhm

Caighdeán Uisce, Treoir Chreat Uisce agus Gníomhartha in aghaidh Tuilte 25-26

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A25 I gcomhair gach gníomhaíochtaí a bhaineann le talaimh portaigh, ní mór a léiriú nach gcuireann siad, go haonar nó i dteannta le gníomhaíochtaí eile, droch-thionchar ar aidhmeanna comhshaoil Treoracha gaolta le WFD agus rialacháin náisiúnta.	Treoir: DHPLG & EPA Eile: DCHG	Tosaithe agus ar siúl le linn tréimhse na Straitéise Tailte Móna Náisiúnta.

Baineann an Gníomh seo le oibleagáidí curtha ar na údaráis comhthola poiblí ábhartha maidir leis an Treoir Chreat Uisce (WFD) agus rialacháin gaolmhara. Is gá na oibleagáidí sin, amhail Measúnú ar Thionchar Comhshaoil agus Measúnú Cuí, a ghlacadh san áireamh maidir le gníomhaíochtaí leanúnacha agus molta a bhaineann le talaimh portaigh agus údaruithe gaolmhara ag an oibreoir agus údaráis ábhartha.

D'aithin carachtracht fo-dhobharcheantar ag an nGníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil go bhfuil baint móna ag cothú riosca d'aidhmeanna stádais éiceolaíoch in os cionn 110 corp uisce. Go ginearálta, tarlaíonn na tionchair i ngeall ar amóinia, soladacha ar fuaidreamh agus coinníollacha hidrimhoirfeolaíoch. Beartaíonn Bord na Móna measúnú a thabhairt ar bhearta chun giniúint agus tionchar amóinia a mhaolú i dteannta leis an nGníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil le linn an tréimhse 2018-2021. Chuaigh glao amach tríd an gClár Taighde EPA in 2018 maidir leis an ngníomh sin. Bronnadh maoiniú do na Straitéisí chun feabhas a chur ar an gcaighdeán Uisce ó Thalaimh Portaigh Bainistithe (SWAMP), foireann an tionscadail ag Florence Renou-Wilson ó UCD ar siúl faoi láthair. Tá Bord na Móna ar an gCoiste Stiúrtha don tionscadal ar fheidhm chomhairleach. Tá mionsonraí in Aguisín 1.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A26 Níor chóir do ghníomhaíochtaí bainteach le talaimh portaigh athruithe a chur ar na coinníollacha a thacaíonn don chomhshaol i gcomhair gnáthóga ainmnithe, nach n-eireodh leis an aidhm caomhnaithe dá bharr maidir leis an ngnáthóg ainmnithe agus riosca a chothú i ngeall air sin freisin nach mbeidh comhlíonadh do na aidhmeanna comhshaoil WFD a bhaineann le limistéir cosanta.	Treoir: DHPLG & EPA Eile: DCHG	Tosaithe in 2018 agus ar siúil le linn tréimhse na Straitéise Tailte Móna Náisiúnta.

De réir riachtanach faoi réir na Treorach Chreat Uisce (WFD), d'ullmhaigh an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil ullmhaithe ag Plean Bainistíochta d'Abhantrach na hÉireann 2018-2021, foilsithe in Aibreán 2018. Tugann an Plean Bainistíochta ar Abhantracha creat chun a chinntiú go mbíonn aidhmeanna comhshaoil na Treorach Chreat Uisce comhlíonta do choirp uisce ina nglactar le gníomhaíochtaí bainteach le móin mar bhrú. Tugann Cuid 7.4 an phlean achoimre ar na gníomhartha á nglacadh chun dul i ngleic le brú ar choirp uisce ón fómhair thalaimh móna.

Áirítear leis na gníomhartha:

- Ullmhúchán reachtaíochta nua glactha i mí Eanáir 2019 - tugtar a thuilleadh mionsonraí i nGníomh 19.
- Beidh faisnéis ag na oibleagáidí maidir leis na gnáthóga portaigh ardaithe, le Plean Bainistíochta ar Chaomhnú Limistéir Speisialta Portaigh Ardaithe Náisiúnta 2017-2022 agus aschuir na dtionscadal taighde gaolmhara.
- Achoimríonn Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Bhord na Móna 2016-2021 aidhmeanna agus gníomhartha d'athshlánú fadtréimhseach na bportach lagphortaigh, a aithníonn oibleagáidí faoi réir an WFD agus Treoracha Gnáthóga agus Éin. Áirítear leo sin deiseanna maolaithe/coinneála amóinia i dtailte móna agus clár athshlánaithe portaigh ardaithe a bhunú.
- Ullmhaíocht tuarascála taighde a thabharfaidh straitéisí maolaithe chun caighdeán uisce a fheabhsú ó thalaimh portaigh draenáilte. Tá an tionscadal, a bhfuil Bord na Móna ar a Choiste Stiúrtha i bhfeidhm comhairleach, ar siúil anois agus déanfaidh sé comhtháthú le trialacha maolaithe leanúnaigh déanta ag Bord na Móna.

Gníomh Oideachais agus Feasachta Poiblí 27

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A27 Déanfaidh údaráis poiblí ábhartha athbhreithniú ar a ngníomhaíochtaí agus cur chuige maidir le oideachas agus feasacht phoiblí ar luach agus úsáidí talaimh móna agus tabharfaidh sé achoimre ar a gcuid athbhreithnithe do Ghrúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna. I gcomhairleoireacht leis an gComhairle Thalaimh Móna, déanfaidh an Grúpa Móna measúnú ar ghníomhaíochtaí reatha, lena n-áirítear leis na NGO sin, agus moltaí don Rialtas maidir le bearta breise ar féidir leo a bheith ag teastáil chun faisnéis a thabhairt don phobal ar shochair eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil a bhaineann le bainistíocht ar thalaimh portaigh. Tabharfar breithniúchán ar mholtaí an Tuarascála Bogland ag an nGrúpa Móna sa chomhthéacs sin.	Gach údarás ábhartha	Tosaithe in 2018 agus ar siúil le linn tréimhse na Straitéise Tailte Móna Náisiúnta.

Tá forbairt chlár oideachais agus feasachta ag an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta (agus comhlachtaí ábhartha eile) ar shochair caomhnaithe/athshlánaithe curtha leis mar ghníomh i bPlean Bainistíochta ar Limistéir Caomhnaithe Speisialta Phortaigh Ardaithe Náisiúnta 2017-2022.

In 2018, d'oibrigh an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus na Gaeltachta Scéim Rannpháirtíochta Pobail na dTailte Móna, a raibh maoiniú tugadh faoina réir do 14 tionscnaíocht faoi cheannas an phobail, a chuir feasacht agus caomhnú na móin ardaithe chun cinn. In 2019, tugadh €131,000 i maoiniú do 13 tionscadal lena n-áirítear forbairt ar rianta siúil, feabhsuithe ar chonláistí an limistéir áitiúil, clár oideachais chomh maith le taispeántas grianghrafadóireachta, suirbhéanna an chomhshaoil agus tionscadal staire ó bhéal.

Ceann de phríomh-aidhmeanna Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Bhord na Móna ná feasacht a ardú ar luach na dtalamh portaigh agus bogphortaigh Bhord na Móna. In 2018, d'oibrigh an comhlacht le geallshealbhóirí eile agus bhí sé i gceannas ar go leor siúlóidí treoraithe ar shuíomhanna amhail Portach Bhaile Daighean agus Páirc Fionnachtain Loch na Buaráí. Thacaigh Bord na Móna freisin le

go leor seiminéir agus ceardlanna difriúla i dtaca le oideachas thalaimh portaigh agus lean sé ag éascú na hearnála oideachais 3ú leibhéal le turais treoraithe, nuair is féidir. Bhí Turais Treoraithe ar fáil freisin do scoileanna 1ú agus 2ú leibhéal ag Páirc Fionnachtain Loch na Buaráí.

In 2018 lean Bord na Móna ag forbairt eispéiris oideachais agus cuairteora ag Feirm Gaoithe Dhroim Cáithe. Bhí sé sin dírithe ar scoileanna 1ú agus 2ú leibhéal. Bhí conláiste siúil lúbtha sínte 5km agus Gléasra Conláiste Aclaíochta Fisicigh oscailte ar feadh an tsiúláin.

Gníomhartha Úsáide Turasóireachta agus Sosa 28-30

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A28 Beidh tasc ag an nGrúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna (Féach Caibidil 5) le breithniúchán ar an moladh sin i bPáirc Thalaimh Portaigh. Pointe tosaigh don bhreithniúchán sin ná measúnú ar áiseanna cuairteora reatha agus féideartha in úinéireacht comhlachtaí poiblí, leath-Stáit agus deonacha.	Eagraíochtaí atá mar chuid de Ghrúpa Chur i bhFeidhm Straitéise Tailte Móna	Staidéar indéantachta le déanamh in 2020.

Déanfaidh Seirbhís Pháirc Náisiúnta agus Fiadhúlra leis an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta i gcomhairleoireacht le gníomhaireachtaí ábhartha eile staidéar indéantachta maidir le cruthaíocht Pháirc Tailte Móna Náisiúnta in 2020.

Leanann Bord na Móna ag coinneáil agus ag forbairt Pháirc Fionnachtain Loch na Buaráí agus oibríonn sé go dlúth le príomh-gheallshealbhóirí eile. Tá sé mar bhall freisin le tionscadal Fiadhúlra Mheán na Sionainne a chríochnaigh staidéar indéantachta ar chruthaíocht conláistí suime sosa suntasacha i réigiún láir na Sionainne. Áirítear leis sin bogaigh agus áiteanna fiáin.

In 2017 bhí siúlán tógtha, le maoiniú Chomhairle Contae Longfort, ag Bord na Móna ar chuid de phortach bogphortaigh na Coirre Léithe, in aice le Ionad Chonair na Coirre Léithe. In 2018, críochnaíodh an 1ú chuid de Phortach na Coirre Léithe. In 2019, thosaigh Bord na Móna tógáil i siúlán eile, maoinithe ag an gComhairle, ar Phortach Dhoire an Ghróig, in aice le Béal Átha Liag.

In 2018, i ndiaidh plé le Comhairle Chontae Thiobrad Árann, rinne Bord na Móna coimisiúnú do staidéar indéantachta chun measúnú a thabhairt ar acmhainn éiceathurasóireachta agus cuairteora Ghrúpa Portaigh an Bhaile Bhig. Bhí sin bainteach le clár athshlánaithe Ghrúpa Portaigh an Bhaile Bhig.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A29 Beidh breithniúchán ar fheabhsú talaimh portaigh mar chonláistí turasóireachta agus sosa inbhuanaithe, a bhfuil acmhainn acu chun luach a thabhairt don phobal, mar chuid de Phlean Bainistíochta Portaigh Ardaithe Náisiúnta SAC agus pleananna cuí eile.	DCHG	Tosaithe in 2017 le 12 suíomh tionscadail portaigh ardaithe LIFE faoi mheasúnú i gcomhair indéantachta d'fhoráil conláistí sosa laistigh/nasctha le suíomhanna SAC a mbeadh in áit tosaíochta um athchóiriú sna blianta le teacht. Déanfar tuilleadh measúnaithe de réir is a théann tabhairt isteach oibreacha athchóirithe ar aghaidh.

Tá tionscadal athshlánaithe SAC portaigh ardaithe maoinithe EU LIFE (Portach Beo - LIFE14 NAT/IE/000032) ag tacú le forbairt chonláiste i go leor SAC portaigh ardaithe mar chuid dá ghníomhartha tionscadail. Bhí na conláistí réadtiomnaithe i dteannta le pobail áitiúla agus gach geallshealbhóirí ábhartha, agus tá siad dírithe ar fheasacht oideachais a ardú maidir le SAC portaigh ardaithe.

Bhí aighneacht phleanála lóisteáilte ag deireadh 2019 le Comhairle Contae na Gaillimhe i gcomhair forála páirc oideachais agus conláiste (timpeall 0.361ha) sa Chreagán (SAC Portaigh Cheathrú na gCapall). Comhdhéanfaidh oibreacha laistigh limistéir an pháirc bealaí rochtana do choisithe, limistéar amhairc agus taispeántais, limistéar páirceála clárchosáin agus oibreacha suímh gaolmhara.

Tá pleanáil ag staid ardleibhéil do thairiscintí conláiste bunaithe ar phobal san Fhéar Bán, Co. Uíbh Fhailí (SAC Portaigh an Fhéir Bháin) lena n-áireofar clárchosán, limistéar páirceála agus amhairc.

Moltar nasc do dhá shiúlán reatha i gcomhair SAC Portaigh Cheathrú Bheithí, Co. Ros Comáin. Rinneadh gach suirbhé riachtanach maidir leis an tairiscint agus aighneacht i gcomhair ceada pleanála le bheith lóisteáilte le Comhairle Contae Ros Comáin.

Moltar conláistí do SAC Portaigh Choillidh Chonnaigh sa Mhullach, Co. Chabháin, agus tá na tairiscintí faoi athbhreithniú. Tá oibreacha réamhchéime le tosú ar limistéar SAC Clara Bog i Feabhra 2020.

Thacaigh Scéim Rannpháirtíochta Pobail Thalaimh Portaigh na Roinne Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta le forbairt go leor rianta siúil, comharthaíocht, infreastruchtúr léirmhínitheach agus ábhar bolscaireachta maidir le portaigh ardaithe

in 2018 agus 2019. Áirítear le tionscadail tacaíthe faoi réir na scéime in 2019 forbairt rianta siúil agus siúláin lúbtha timpeall portaigh, feabhsuithe ar chonláiste an limistéir áitiúil, clár oideachais i dteannta le taispeántas grianghraif, suirbhéanna comhshaoil agus tionscadal staire ó bhéal.

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A30 Chomhdhéan breithniúchán ar thalaimh portaigh mar chonláiste cuid d'aighneacht na hÉireann faoi réir an chlár LIFE agus beidh sé mar chuid de phleananna athshlánaithe sa todhchaí.	DCHG	Críochnaithe

De réir an Ghnímh 29 thuas, tá tionscadal athshlánaithe SAC portaigh ardaithe maoinithe EU LIFE (Portach Beo - LIFE14 NAT/IE/000032) ag tacú le forbairt chonláiste i go leor SAC portaigh ardaithe mar chuid dá ghníomhartha tionscadail. Bhí na conláistí réadtiomnaithe i dteannta le pobail áitiúla agus geallshealbhóirí ábhartha, agus tá siad dírithe ar fheasacht oideachais a ardú maidir le SAC portaigh ardaithe.

Mar chuid de chlár athshlánaithe portaigh ardaithe cosanta, in 2020, déanfar measúnú ar indéantacht forbartha do chonláistí poiblí agus déanfar measúnú ar chur i bhfeidhm ceann den naoi dtionscadal molta d'athshlánú chun a dheimhniú má tá aon suíomh oiriúnach d'fhorbairt áise conláiste.

Gníomh DumpálaNeamhúdaraíthe 31

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A31 Áireofar le Plean Bainistíochta SAC Portaigh Ardaithe Náisiúnta forálacha chun dul i ngleic le dumpáil neamhúdaraíthe ar na suíomhanna sin.	DCHG agus Údaráis Áitiúla	Críochnaithe

Luann Plean Bainistíochta um Chaomhnú Limistéir Speisialta Phortaigh Ardaithe Náisiúnta 2017-2022 go mbeidh na pleananna athshlánaithe sonracha do gach suíomh ainmnithe phortaigh ardaithe ag dul i ngleic is buairtí bainistíochta dramhaíl, nuair is gá. Tá maoiniú ar fáil trí Scéim Rannpháirtíochta Pobail Talaimh Portaigh na Roinne Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta i gcomhair tionscnaíochtaí

bainistíochta dramhaíl ag pobail áitiúla. Faoi réir an mhaoinithe seo, fuair grúpa amháin maoiniú do thionscnaíochtaí bainistíochta dramhaíl in 2018. Fuair Comórtas na mBailte Slachtmhara Bhéal Átha Ghártha, Co. Gaillimhe, maoiniú d'fheachtas feasachta bruscair, d'eagraigh sé cúig lá mór glanta suas, agus bhain sé 20 lód bruscair dumpáilte go mídhleathach ó Phortach Bhéal Átha Ghártha, Co. Gaillimhe. Roimh an scéim in 2014/2015 bhí Grúpa Forbartha Tuaithe Chois na Sionainne an Luascáin maoinithe ag an Roinn, i dteannta leis an údarás áitiúil, chun beagnach 90 tonna dramhaíl a bhaint ó SAC Phortach Chluain Maoláin Mór, Co. Gaillimhe.

De réir is a dhéantar comhairleoireacht le geallshealbhóirí áitiúla ar an suíomh, beifear ag déileáil le pleananna athshlánaithe sonracha ar bhonn céimneach, beifear ag déileáil le ceistanna bainistíochta dramhaíl níos mó.

Gníomh Taighde 32

Gníomh	Comhlachtaí Freagrach	Stádas maidir le cur i bhfeidhm gnímh
A32 Beifear ag déileáil leis na réimsí taighde liostaithe i gcuid 5.13 agus beidh rangú tosaíochta sannta do gach aon ábhar, i dteannta le costais léiritheacha, fad agus scóip bheacht an taighde a theastaíonn, chun clár a chur i bhfeidhm do thionscadail taighde.	EPA & DCHG	Ritheann an Clár Taighde EPA reatha idir 2014-2020. Is tionscadail ilbhliantúla iad na tionscadail maoinithe ag EPA ar féidir leo a bheith ag rith go fóill roimh dheireadh 2020. Beidh clár taighde EPA nua agus straitéis seolta in 2021.

Léiríonn duaiseanna taighde 2018 na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil infheistíocht €1 milliún i dtionscadail taighde a bhaineann le talaimh portaigh, le ceithre duais nua bainteach le talaimh portaigh.

In 2019, aithníodh tosaíochtaí taighde do mhaoiniú taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil i ndiaidh comhairleoireachta fada le geallshealbhóirí lena n-áirítear an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, Grúpaí Comhordaithe Taighde Náisiúnta (<http://www.epa.ie/researchandeducation/research/nationalcoordination/>) chomh maith leis an bpobal taighde. Léiríonn tionscadail taighde bainteach le talamh portaigh na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil €1.3 milliún.

Ritheann Clár Taighde reatha na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil go dtí 2020. Beidh torthaí, conclúidí agus moltaí ó gach tionscadal taighde foilsithe mar Thuarascáil Taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil i ndiaidh gach tionscadal a chríochnú. Beidh aschuir taighde ó na tionscadail (m.s. Tacair sonraí

ginte, léarscáileanna ginte, srl.) curtha ar fáil i rochtain oscailte trí chartlann sonraí ar líne Cartlann Slán do Thaighde Comhshaoil (SAFER)<http://erc.epa.ie/safer/>.

Tá liosta iomlán taighde bainteach le talamh portach ar fáil i mBunachar Sonraí Tionscadail Poiblí na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil: <http://erc.epa.ie/smartsimple/>. Tá Tuarascálacha Taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil foilsithe ó 2014 ar chríochnú na dtionscadal taighde ar fáil ag: <http://www.epa.ie/researchandeducation/research/researchpublications/researchreports/>. Tá Acmhainní Tionscadail (bunachair sonraí, cur i láthair, srl.) ar fáil trí Chartlann Sonraí Taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil: <http://erc.epa.ie/safer/>.

Aguisín 1

Taighde 250: Measúnú ar Leochaileacht na dTalamh Portaigh: Breathnóireacht ar Thionchair agus Roghanna Oiriúnaithe maidir le Athrú Aeráide agus Eachtraí Foircneacha (VAPOR)
(<http://www.epa.ie/researchandeducation/research/researchpublications/researchreports/research250.html>)

Taighde 228: PeatGHG - Suirbhé ar Astú GHG agus Acmhainn Linn na dTalamh Portaigh Bhrat
(<http://www.epa.ie/researchandeducation/research/researchpublications/researchreports/research228.html>)

Taighde 236: Rinne Monatóireacht Ghréasáin Atweetáil agus d'Athshlánaigh sé Talaimh Portaigh/Ithreacha Orgánacha chun Leasa Bithéagsúlachta agus Aeráide (NEROS)
(<http://www.epa.ie/researchandeducation/research/researchpublications/researchreports/research236.html>)

Duaiseanna ó Ghlaonna Taighde na Gníomhaireachta um Chosaint Chomhshaoil:

2018-CCRP-LS.2 - Breithniúcháin beaga ar thionchair bainistíochta ar an bhfeidhm talaimh portaigh (PI: Matthew Saunders, TCD) tionscadal 48 mí tosaithe in 2019

Déanfaidh an tionscadal SmartBog measúnú ar thionchair gníomhaíochtaí bainistíochta antrapaigineacha, amhail draenáil, ar astuithe gáis ceaptha teasa (GHG) agus baint ó éiceachórais thalamh portaigh. Bainfidh an tionscadal úsáid as sonraí breathnóireachta an domhain ó tháirgí satailíte COPERICUS agus íomháu ardaifich in aice leis an domhan chun gnéithe draenála a aithint agus measúnú a thabhairt ar stádas draenála agus gnáthóg thalamh portaigh ar fud na hÉireann. Ón measúnú sin, beidh sraith suíomhanna ar feadh grádáin draenála roghnaithe chun atmaisféar an domhain a thomhais, mar aon le astuithe carbóin agus GHG. Tá dara ghné tábhachtach toisc gur féidir leis na cailleanais sin a bheith suntasach ach go ginearálta ní thuairiscítear iad i nglan-mheasúnú GHG ar éiceachórais talún. Beidh tomhais GHG fhoinsé pointe déanta freisin ag dhá shuíomh deimhniúcháin trealmhaithe le túir eddy covariance chun scálú suas spásúil agus tuairisciú ar astuithe a fheabhsú ó aicmí clúdaigh talún. Leis sin, beidh ardán braiteora Idirlín na nEarraí (IoT) bunaithe ag gach suíomh chun athróa comhshaoil fíor-ama a sholáthar a úsáidtear chun sruthanna GHG a léamh/a thuar agus sonraí EO a fhíorú. Beidh aschuir na hoibre seo bailithe agus ceistithe ag úsáid teicnící foghlama innill chun comhéadan úsáideora geallshealbhóirí a sholáthar ar féidir leis a bheith in úsáid chun athrú in astuithe agus baint GHG a bhrath.

2018-W-LS-18 - Straitéisí chun feabhas a chur ar cháilíocht Uisce ó Thalaimh Portaigh Bainistithe (PI: Florence Renou-Wilson, UCD) tionscadal 48 mí tosaithe in 2019

Rinne draenáil talaimh portaigh suaitheadh ar beagnach 90% de thalaimh móna in Éirinn agus is dócha gur eascraigh sé i meathlú ar chaighdeán uisce i ndobharcheantair a fuair tionchar. Ní mór don earnáil bainte móna straitéisí maolaithe a fhorbairt a chinntíonn go bhfuil stádas na gcorp uisce cosanta, á choinneáil agus feabhsaithe i gcomhréir le riachtanais na Treorach Chreat Uisce agus Treorach Tuilte. Ní mór do bhearta maolaithe stuama modhanna íonta uisce atá iontaofa a chinntiú chomh maith le smachtú ar bhuaicphointe srutha, amhail tuile a smachtú i ndíoga agus tuilemhánna. Ar deireadh, cuirfidh bainistíocht inbhuanaithe éifeachtach chun díghrádú comhshaoil a chosc bearta teicneolaíochta sonracha don suíomh chun truailléain a laghdú i dteannta le athshlánú ar thalaimh portaigh díghrádaithe agus athshlánú pleanáilte go cúramach ar lagphortaigh.

Is aidhm leis an tionscadal SWAMP (1) suntasacht agus faide na n-éillitheoirí i dtalaimh portaigh agus dobharcheantair a fuair tionchar a mheasúnú, (2) modhanna stuama agus teicneolaíochtaí cóireála a mheasúnú/fhorbairt chun truailliú a chosc ag leibhéil an tsuímh agus treoirínte dea-chleachta a fhorbairt le cur i bhfeidhm san earnáil sin; (3) uirlisí tuarthacha a mholadh chun bainistíochta éifeachtaí ar dhobhardhroim a bhaineann le talaimh portaigh draenáilte/mianaithe lena n-áirítear bainistíocht ar úsáid talún agus athshlánú inbhuanaithe agus iar-úsáid ar phortaigh lagphortaigh chun cáilíocht uisce a chosaint le acmhainn i gcomhair sineirge le bearta agus polasaithe athraithe aeráide/bithéagsúlachta.

2019-W-MS-40: Duais trasnáisiúnta ón gcomhghlaoch JPI Uisce 2018: Éifeachtaí Bainistíochta Foraoise go Uiscí Intíre a Laghdú (PI: Florence Renou-Wilson, UCD) tionscadal 36 mí tosaithe in 2019

Ós rud é go bhfuil an t-éileamh do bhithfhuinneamh agus bithmhais ag fairsingiú go gasta, agus cuid mhaith foraoise i dtíortha Nordacha agus in Éirinn lonnaithe i dtalaimh portaigh, teastaíonn anailís chuimsitheach ar éifeachtaí comhshaoil ó fhómhair foraoise portaigh agus bearta bainistíochta foraoise ina dhiaidh amhail oibriúcháin draenála agus glan-ghearrtha ar chaighdeán uisce.

Tá córais talún agus uisceacha idirnasctha; bíonn cothaithe agus ábhair orgánach iompartha in uisce rite chun srutha ó thalamh go lochanna trí sruthanna agus aibhneacha. Cuireann athruithe ar chaighdeán uisce éifeachtaí diana ar bhithcheimic agus feidhmíocht an éiceachórais. Cothaíonn cothaithe agus ábhar orgánach iompartha in uisce rite amach agus draenála eotrófú, a mhéadaíonn ídiú ocsaigine ó na lochanna agus aibhneacha beagnach i gcónaí. Cé go mbíonn éifeachtaí difriúla ag donnú, eascraíonn sé freisin i hipocsacht agus fiú anocsacht.

I gcuid Éireannach den tionscadal REFORM, molaímid ar dtús athbhreithniú a thabhairt ar na tacair sonraí reatha fadtréimhseacha chomh maith le sonraí réimse bailithe ó shuíomhanna turgnamhacha a thabharfaidh faisnéis don fhorbairt agus tástáil ar an samhail próiseála. Cuideoidh an staidéar seo éifeachtaí díobhálacha bainteach le foraoiseacht ar chaighdeán uisce a laghdú.

In Eoraip, déantar draenáil ar thalaimh portaigh don talmhaíocht, foraoiseacht agus baint móna. Cuireann draenáil móna go leor tionchair díobhálacha ar acmhainní

uisce (m.s. Uisce óil nó sosa) i ngeall ar chreimeadh móna, láisteadh cothaithe, ábhar orgánach agus iarann. Bíonn tionchair ó dhraenáil móna dian freisin don chóras socheacnamaíoch. Teastaíonn bainistíocht chúramach ar thalamh agus uisce chun raon tionchair diúltacha a laghdú ar acmhainní uisce agus a gcuid seirbhísí éiceachórais. D'aineoinn sin, is ceist thábhachtach é easpa feasachta ar bhainistíocht talún agus uisce i mbainistíocht thalamh portaigh, a chuireann bac ar chinnteoireacht chríonna. Cuirfidh an tionscadal seo feabhas ar ár bhfeasacht maidir le próisis hidreolaíocha thalamh portaigh agus geoceimiceacha a tharlaíonn i ndiaidh draenála talaimh portaigh, agus a scaipeann eolas faighte do gheallshealbhóirí.

Beidh foireann na hÉireann: (1) ag déanamh staidéir ar gheoiceimic agus cúiseanna le láisteadh cothaithe, aigéadachta, iarainn agus carbóin orgánaigh tuaslagtha i dturgnaimh ionsamhlaithe báistí, (2) athbhreithniú a dhéanamh le chéile agus tástáil a thabhairt ar roghanna nua maolaithe agus athshlánaithe chun teorainn a chur ar láisteadh agus díghrádú ar acmhainní talún agus uisce (3) roghanna feabhsaithe a fhorbairt le geallshealbhóirí chun pleanála úsáide talún, faireachais agus zónála, treoraíocht a thabhairt do tháirgeadh bithmhaise inbhuanaithe agus cothabháil ar sheirbhísí éiceachórais eile.

2019-W-MS-42: Comh-ghlaoch duais trasnáisiúnta ón gcomhghlaoch JPI Uisce 2018: maidir le Bainistíocht Uisce um Úsáid Inbhuanaithe agus Cosaint Talaimh Portaigh
Tionscadal 36 mí ag tosú in 2019- (PI: Mark Healy, NUIG)

Téann WATERPEAT i ngleic le príomh-théama Ghlaio JPI Uisce, de réir is a nascann sé “breathnóireachtaí, turgnaimh agus samhlú chun tuiscint níos fearr a bhaint as próisis hidreolaíocha agus a gcuid nasc, agus anailís a dhéanamh ar éifeachtacht na modhanna bainistíochta.” Nuair a fhiosraítear bainistíocht uisce, beidh tionchar aige sin ar thaighde uisce thalamh portaigh, a theastaíonn sa Ghlaio (úsáid as acmhainní daonna a fheabhsú, scoilteadh a laghdú). Díríonn an tairiscint ar fhionnuisce agus ísealchríocha an chósta, agus is tosaíocht é sin don Ghlach (téama 1.3). Chomh maith leis, cloíonn an tairiscint le aidhmeanna FPO, toisc go bhfuil sé trasdisciplíneach, úsáideann sé taighde bunúsach agus feidhmeach le chéile, agus cuireann sé comhoibríocht idirnáisiúnta chun cinn. Tá an tairiscint nasctha le téamaí ghlaio WaterJPI 1 agus 2 agus go háirithe fo-théamaí 1.1 (Bainistíocht uisce oiriúnaithe ar son athraithe domhanda), 1.2 (Bainistíocht imeasctha a chuireann i bhfeidhm Bearta Coinneála Uisce Nádurtha), 1.3 (strus uisce a mhaolú).

Freagraíonn an tionscadal do SDG 6, toisc gur aidhm leis uisce agus éiceachórais gaolmhara amhail bogaigh a chosaint agus a athshlánú (is é talamh portaigh an cineál bogaigh is coitianta). Tá an taighde tionscadail nasctha go maith le aidhmeanna SDG 13, toisc go bhfuil aidhm ag bainistíocht thalamh portaigh freisin chun turnamh agus astuithe GHG a theorannú. Má chuirtear é i bhfeidhm go maith, tá acmhainn ag bainistíocht uisce chun dóiteáin a chosc, a scriosann foraoiseanna agus dá bharr laghdaíonn stoic ithir agus téastair C.